

Utószó

Peter Handke könyve, melyből most válogatást közlünk, először 2010-ben a Jung und Jung Verlagnál jelent meg (Bécsben és Salzburgban), s a kritikusokat rögtön nagy zavarba hozta. Ulrich Greiner a *Die Zeit*-ben megjelent interjújának bevezetésében ezt írta: „Ez az egyik legkülönösebb könyv, amit valaha írtak [...]. Kerek ötszáz rövid mondatból, felkiáltásból, dialógusból és miniatűr történetből áll. Ezek komikusak, mélyértelműek és gyakran teljesen abszurdak. Elolvasásuk különös kalanddal ajándékozza meg az olvasót. Ő is álmodozni kezd, töprengeni és gyakran mosolyogni fog.”¹ De mintha máris előrefutottunk volna. Először nézzük meg, hogy mitől különös ez a könyv, hogy miben áll a különlegessége. A könyv „álom-mondatokból” áll, és ezeket közli töredékszerűen. Itt azonnal adódik két pólus, amelyek fényében Handke kísérletét pozicionálhatjuk. (1) Handke nem egyszerűen töredékeket vagy töredécsokrokat ír; nem jól hangzó frappáns mondatokról van szó, amelyek a romantikából kiindulva mind az irodalomban, mind a filozófiában elfogadottak lettek. A posztmodern kor pedig – a nagy átfogó elbeszélésekkel szembeni bizalmatlanság miatt – ezek jelentőségét még tovább fokozta.² (2) Az irodalomban gyakran találkozhatunk álmok leírásával, de ezek általában vagy álom-történetek vagy álom-képek. Handke viszont „álom-mondatokat” ír, amelyeknek van egy különös szürreális, sokszor humoros tartalmuk. De hogyan lehet ezeket rögzíteni? A fenti interjúban a kérdező azt firtatja, hogy hogy lehetett ezeket lejegyezni: „Fölhúzta a vekkerét?” A válasz: „Nem. Valahogy belül figyeltem, fölébredtem az éjszaka közepén, néha kora reggel. Még egyszer végigpörgettem a mondatokat és a képeket a fejemben, és aztán följegyeztem őket. Később már csak nyelvtanilag csiszoltam őket, egyébként sem változtattam rajtuk.”³ – Figyeljünk oda pontosan: Handke egy álom-nyelv megalkotásáról beszél, vagyis nem az álmok elbeszéléséről és nem is az álmok értelmezéséről van szó. „Ezek a jegyzetek azért foglalkoztattak, mert egy álomnyelvet képviselnek, az irodalom egy formáját. Néha egy-egy éjszakai mondatot még hosszú napokig hordoztam magammal.”⁴ És erre példaként a következő mondatot idézi: „Minden emberre úgy kellene a fénynek vetülnie, mint egykor a Chippa Dakotára.” De mit jelenthet ez? Handke kénytelen bevallani, hogy pontosan nem tudja megmondani: az álom-jelentés néha nem fordul le az ébrenlét világának lehetséges nyelveire. Így mégsem egyszerű rögzítésről van szó, hanem egy új, a tudatalattit megszólaltatni tudó nyelv kiharcolásáról. Handke alkotói módszerében folytatódik a nyelv előtérbe állítása, azt is mondhatnánk, hogy a nyelvnek az irodalomban egy soha nem látott pontig való előrehajtásáról van szó. De közben mégis úgy tűnik, hogy a nyelv szerepe ezzel a konstatacióhoz közeledik. Ebben lennének bizonyos veszélyek is, de a kritikusok egyöntetű véleménye szerint Handke ezeket sikeresen elkerüli. – Armin Steigenberger pl. a fenti veszélyt így írta le: „És most adódik egy probléma: *ha* valaki megálmodott szavakat jegyez föl, akkor az már nem az álom magában véve, mert éppen *abban* a pillanatban, amelyben valaki ceruzát ragad, és leír egy mondatot, a ráció máris működésbe lépett, és vele együtt az a belső cenzor is [...], akit a módszerrel tulajdonképpen ki akarunk cselezni; semmi más értelme nincs egy ilyen könyvnek.”⁵ De nem csak a rögzítésnek nincs sok értelme, még az álom-nyelv léte is megkérdőjelezhető: a ráció az éber világhoz tartozik. És bár lehetnek bizonyos elemek, amelyek nem fordulnak le, de maga a mondatalkotás túl szorosan kapcsolódik az ébrenléthez. És éppen ezzel válik lehetővé, hogy a nyelvnek egy új területre való előrenyomulása ellenére tipikusan handkei művet kapjunk. „A *poeta doctus* – aki tanítva pillant ránk a szeme sarkából – hagyja, hogy betekintsünk a poétikai álmaiba? A könyv tele van éles kritikai megjegyzésekkel Handke hazájával, Karintiával szemben, a katolikus egyházzal szemben, nyelvkritikus, ugyanakkor dacosan szembehelyezkedik a műveltséggel, szinte mindentudó, meglepő módon jártas számos nyelvben és az összes lehetséges kontextusban, és ugyanakkor tipikusan »handkei« – szemöldökráncoló, gonoszkodó, szarkasztikus, virtuóz.”⁶ És ugyanakkor a töredékekben kétségtelenül van egyfajta tanító szándék is, ami szintén nehezen egyeztethető össze az álomrögzítéssel. Az utolsó töredékben ezt olvashatjuk: „Testvéreim, ne fetrengjete jobbra-balra a keserűség árnyékában!” És ez a mondat *Versuch über die Müdigkeit* mottóját idézi fel,⁷ amely maga is idézet: „És minekutána fölkelt az imádkozástól, az ő tanítványaihoz menvén, aludva találá őket a szomorúság miatt.”⁸ Mintha csak Handke azt akarná mondani, hogy ne fetrengjete itt össze-vissza a keserűségben és a szomorúságban, figyeljete az álmaikra, az álmaikban rejlő szabadságra. És így az álmok is az ébrenlét világát fogják szolgálni.

1 Ulrich Greiner: „Eine herbstliche Reise zu Peter Handke nach Paris”. In: *Die Zeit*, Nr. 48, 2010. december 1. A szerző csak a versekről (versikékről) feledkezik meg.

2 Az elmúlt évtizedek német irodalmában ennek legjelentősebb terméke Martin Walser Meßmer-trilógiája volt, amelyből részletet közölt a *Műhely* is (2014/1, 3–11).

3 Ulrich Greiner: „Eine herbstliche Reise zu Peter Handke nach Paris”. In: *Die Zeit*, i. k.

4 I. m.

5 Armin Steigenberger: „Und daß ihr nicht wieder lümmelt im Gras ohne Hoffnung!”. In: *Poetenladen*, 2010. november 4.

6 I. m.

7 A teljes mű a *2000* című folyóirat 2014/6-os számában jelent meg.

8 Lk 22,45.